

การสร้างสำนึกพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดลพบุรี

Creating Citizen Consciousness of Students in Lopburi Province

¹ศิริชัย เพชรรัช (Sirichai Petcharak)

²วรารณ ทรัพย์รวงทอง (Waraporn Subruangthong)

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
(Master of Public Administration Program, Thepsatri Rajabhat University)

Email: dr.sirichai.pet@gmail.com

Received August 21, 2021; **Revised** December 7, 2021; **Accepted** December 16, 2021

Abstract

The objectives of this research were to 1) provide the participants with knowledge and understanding of the meaning of citizens in a democratic system; 2) provide the participants with knowledge and understanding of the meaning of public policy, the public policy making process, and the implementation of policies; and 3) equip the participants with knowledge and understanding of citizenship building processes and apply them in solving community problems with participation. The sample group used in the research was students who attended the training on the Citizen Awareness Project of the Lopburi Provincial Administrative Organization. for fiscal year 2020, totaling 264 people. The instrument used for data collection was the behavioral observation form of the trainees. Data were analyzed using statistics, percentage, mean, standard deviation. The results of the research were as follows: 1. The students who attended the training on civic consciousness building had a better understanding of the meaning of civics, which accounted for 80%; 2. The students who attended the training on civic consciousness building had knowledge about public policy making processes and implementation of policies, which accounted for 70%; 3. The students who attended the training on civic consciousness building have knowledge and understanding of the citizenship process and are able to use it in solving community problems by 80%.

Keywords: Citizen consciousness; Students in Lopburi Province

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย 2) ให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของนโยบายสาธารณะ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ 3) ให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพลเมือง และนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนที่เข้าอบรมโครงการสร้างสำนึกพลเมืองขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี ประจำปีงบประมาณ 2563 จำนวน 264 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือแบบประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการความหมายของพลเมือง คิดเป็นร้อยละ 80 2. นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายไปปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 70 และ 3. นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเป็นพลเมือง และนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้ คิดเป็นร้อยละ 80

คำสำคัญ: จิตสำนึกพลเมือง; นักเรียนในจังหวัดลพบุรี

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหามากมายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อาทิ การทุจริตคอร์รัปชัน การเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมของคนในสังคม การละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่วิกฤตความขัดแย้งต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในสังคมไทย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงรากฐานที่ไม่มั่นคงของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในประเทศไทยที่ได้สั่งสมมายาวนาน นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 (Uwanno, 2010) โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่ประชาชนไม่เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและบทบาทหน้าที่ของตน ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การใช้เสรีภาพเกินขอบเขตเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้องจนนำมาสู่ความขัดแย้งทางสังคม สอดคล้องกับผลการสำรวจและการวิเคราะห์วิถีไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ การอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ระบบการศึกษาที่กล่อมเกล่าให้ประชาชนรับใช้กลไกของรัฐ เป็นแบบแผนเดียวกันทั้งประเทศ และการอบรมของสถาบันครอบครัวด้วยระบบอาวุโส ส่งผลทำให้ประชาชนขาดความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย (Satayanurak & Tantisunthorn, 2012)

การพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์ที่รัฐบาลกำหนดไว้ได้นั้นปัจจัยสำคัญหนึ่งคือการเสริมสร้างพลเมืองในชาติให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี โดยเป็นบุคคลที่มีลักษณะมีอิสรภาพพึ่งพาตนเองได้ เห็นคุณค่าเทียมน ยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิผู้อื่น รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและเข้าใจในระบบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วม จากสภาพการณ์ที่ว่าถ้าบุคคลที่อยู่ในสังคมมีจริยธรรมสูง สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามลักษณะความเป็นพลเมืองดีได้นั้นย่อมทำให้สังคมนั้น ๆ มีความสงบสุข สามารถดำรงชีวิตและปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันได้อย่างราบรื่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนถือว่าเป็นกำลังของประเทศในอนาคต การสร้างความรู้ความเข้าใจและการส่งเสริมทักษะ รวมทั้งการปลูกฝังทัศนคติเกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่ถูกต้องเหมาะสม นับเป็นปัจจัย

สำคัญในการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ และถือเป็นพันธกิจที่สถาบันพระปกเกล้า โดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ได้สนับสนุนและดำเนินการมาเป็นเวลานาน ดังที่มีการจัดการศึกษาอบรมให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย มาตลอดระยะเวลา 15 ปี (นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541) โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่อ่อนไหวในปัจจุบัน ประกอบกับการก้าวไกลสู่การเป็นพลเมืองในประชาคมอาเซียน จึงยังมีความจำเป็นในการพัฒนาความเป็นพลเมืองของผู้คนในสังคมไทยให้ทันการณ์ มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมไทยและสามารถเชื่อมโยงสู่ความเป็นอาเซียนได้ ทั้งนี้ สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวจึงได้นำหลักสูตรสร้างสำนึกพลเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา มาปรับใช้เพื่อเผยแพร่และสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้คนในสังคมไทย โดยเน้นไปที่กลุ่มเด็กและเยาวชน เนื่องจากเป็นกลุ่มคนสำคัญที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในสังคมต่อไป (King Prajadhipok's Institute, 2015)

จิตสาธารณะ เป็นลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศ เพราะบุคคลที่มีจิตสาธารณะเป็นผู้ที่มีความตระหนักในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมที่จะต้องตระหนักในสิทธิของตน ไม่ล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น คนส่วนใหญ่ทั่วไปมักดิ้นรนต่อสู้เพื่อตนเอง ไม่สนใจว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับส่วนรวมหรือสิ่งที่เป็นของส่วนรวม รู้จักแต่จะใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้น ถ้าทุกคนในสังคมนี้เฉยปล่อยให้คนในชาติขาดจิตสาธารณะไปเรื่อย ๆ ในอนาคตประเทศคงไม่เหลืออะไร การขาดจิตสำนึกต่อทรัพย์สินส่วนรวม เกิดจากบุคคลที่เป็นแกนนำในสังคม ถูกครอบงำทางความคิดและการสื่อสารทางสังคม การย่ำแย่ของศีลธรรม การขาดระเบียบวินัย การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสมบัติของส่วนรวมเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันพบว่าสภาพความเสียหายของสมบัติส่วนรวมซึ่งเกิดจากการทำลายการใช้ประโยชน์โดยไม่มีการดูแลรักษา แสดงถึงการขาดจิตสาธารณะของคนในสังคม แม้แต่สังคมเล็ก ๆ ในโรงเรียนจะพบพฤติกรรมที่แสดงถึงการขาดจิตสาธารณะของนักเรียน เช่น การไม่เก็บกวาดขยะที่ตนเองเป็นผู้ทิ้ง ไม่ทำความสะอาดห้องเรียน ไม่ลบกระดานดำ ไม่ช่วยจัดโต๊ะ ไม่จัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย หากไม่ใช่เวรของตน พฤติกรรมดังกล่าวถึงแม้จะไม่ใช่อะไรใหญ่แต่หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ตลอดไป พฤติกรรมเหล่านี้จะทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย จิตสาธารณะของนักเรียนถือเป็นประเด็นที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคมภายใต้การเปลี่ยนแปลง (Satararuj, 2008) เนื่องจากจิตสาธารณะเป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล คือ ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมที่อยู่ในจิตใจ และส่งผลต่อการกระทำภายนอกของบุคคล การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ โดยเฉพาะกลุ่มคนในช่วงอายุที่กำลังเข้าสู่ช่วงวัยที่ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลจะเริ่มคงที่ (Surakitbowon & Pengsawat, 2011) เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจบทบาทในการใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม รู้จักคิด มองเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามเหตุและผลอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคม ก้าวไปสู่การเป็นนักคิดหรือนักวางแผนที่มีทุนมนุษย์อย่างสมบูรณ์ทั้งความรู้ และคุณธรรม จึงถือว่าเป็นภาระหน้าที่ (Function) ร่วมกันของสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิดนักเรียนโดยเฉพาะสถานศึกษา ควรมีบทบาทสนับสนุนและสร้างบรรยากาศให้เกิดการรวมตัวกันทำประโยชน์ให้กับสังคม รู้จักวางแผน เข้าใจการจัดระบบ การคิด เข้าใจการวางแผน ตลอดจนสามารถเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับสถานการณ์ได้มากยิ่งขึ้น

Suksom (2010) ได้กล่าวถึงการวางรากฐานสำคัญให้กับเยาวชน ในการพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของช่วงวัย การพัฒนาความสามารถในการคิด ความรู้ และความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย เพื่อให้ความสามารถของพลเมืองนั้นได้รับการพัฒนาอย่างเป็นลำดับขั้น จนนำไปสู่การเป็นเยาวชนที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพตามวิถีประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยที่กำลังเข้าสู่ช่วงวัยอย่างเต็มตัว เป็นช่วงที่มีความสนใจเกี่ยวกับความสามารถ

หรือความถนัดของตน รู้ว่าตนมีความเชื่ออย่างไร ค่อนข้างมีอุดมการณ์ของตนเอง และ Piaget (1969 as cited in Kowtrakul, 2016) ได้กล่าวว่า เยาวชนมีความสามารถในการคิดในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ มักเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับค่านิยมและจริยธรรม สามารถคิดแก้ปัญหาได้อย่างเป็นนามธรรม โดยการตัดสินใจเลือกค่านิยมและจริยธรรมจากทางเลือกหลากหลายวิธี อย่างไรก็ตาม พลเมืองในระบบประชาธิปไตยนั้น มีความแตกต่างไปจากพลเมืองของระบบอื่นที่คุณสมบัติของพลเมืองจะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็น ขณะที่ระบบประชาธิปไตยมีประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด ดังนั้น ประชาชนจะเป็นผู้กำหนดชีวิตตนเองได้ในรูปแบบที่หลากหลาย แต่ถึงแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายประชาชนก็ต้องให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีทางประชาธิปไตยได้ (Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization), 2014) ฉะนั้นคุณลักษณะความเป็นพลเมือง จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เพราะการมีประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ย่อมมิใช่มีเพียงแค่รัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็นพลเมืองตามระบบประชาธิปไตยด้วย (Tantisunthorn, 2011)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบเนื้อหาเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย มาทำการอบรมให้ความรู้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดลพบุรี โดยเนื้อหาของการอบรมมีลักษณะครอบคลุมแนวทางการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป และจากการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย พบว่ายังไม่มีการศึกษาเรื่องดังกล่าวโดยตรง มีเพียงงานวิจัยของ Pornputtipong, Sukitjakorn & Thognaram (2015) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร งานวิจัยของ Viphatphumiprathes (2013) เรื่องความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และ Pharcharuen (2018) เรื่องคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยคุณลักษณะความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย กับนิสิต นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นพัฒนา ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย และเป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาในการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย
2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของนโยบายสาธารณะ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายไปปฏิบัติ
3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างความเป็นพลเมือง และนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อในการศึกษา ดังนี้ 1) การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย 2) สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ 3) พลเมืองคือใครและคุณลักษณะพลเมืองโลก 4) พลเมืองอาเซียนและพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย และ 5) นโยบายสาธารณะ

ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นายสมชาติ ประสมเพชร (Prasomphet, 2020) รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี ในการเลือกพื้นที่วิจัย โดยเลือกโรงเรียนขยายโอกาส ที่ได้รับการสนับสนุนทุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี จัดการอบรมเรื่องการสร้างสำนักพลเมือง จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษา ที่เข้าอบรมโครงการการสร้างสำนักพลเมือง ช่วงชั้นที่ 2 (ระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4-6) จำนวนทั้งสิ้น 264 คน ได้แก่ โรงเรียนบ้านแก่งเสือเต้น 71 คน โรงเรียนวัดหนองนา 57 คน โรงเรียนบ้านดงดินแดง 62 คน และโรงเรียนบ้านหนองสนมบุรณ์ 74 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี เพื่อเลือกพื้นที่วิจัย ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี มีเป้าหมายในการขยายเครือข่ายกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะโรงเรียนขยายโอกาส และสร้างเครือข่ายในการทำงานและขยายผลเพิ่มขึ้น ปีละ 10 โรงเรียน

ขอบเขตด้านระยะเวลา ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ระหว่างเดือนมกราคม – ตุลาคม พ.ศ. 2563 รวมระยะเวลา 10 เดือน

ทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสำนักพลเมืองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

โครงการสร้างสำนักพลเมือง (Project Citizen) การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะ

โครงการสร้างสำนักพลเมือง (Project Citizen) เป็นโครงการที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ดำเนินการมาเป็นเวลานาน โดยมีกว่า 70 ประเทศที่นำโครงการสร้างสำนักพลเมือง ไปดำเนินการและประสบความสำเร็จสามารถกระตุ้นให้นักเรียนและเยาวชน มีความรู้ ความเข้าใจ และมีจิตสาธารณะมีส่วนร่วมกับชุมชนได้อย่างเป็นที่น่าสนใจด้วยเหตุนี้ สถาบันพระปกเกล้า โดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง จึงร่วมกับศูนย์พลเมืองศึกษา (Center for Civic Education หรือ CCE) ประเทศสหรัฐอเมริกา นำโครงการสร้างสำนักพลเมือง (Project Citizen) มาดำเนินการในประเทศไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 (King Prajadhipok's Institute, 2015) ในโรงเรียนนาร่องทั้ง 4 ภูมิภาคเหนือ กลาง ตะวันออกเฉียงเหนือ และใต้ ด้วยการจัดฝึกอบรมขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ของโครงการสร้างสำนักพลเมือง ทั้ง 6 ขั้นตอน ให้แก่ครูหมวดสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้ครูนำไปถ่ายทอดแก่นักเรียนและดำเนินการร่วมกับนักเรียนตามขั้นตอนกระบวนการนั้น เพื่อให้นักเรียนได้ทดลองดำเนินการจริงตามกระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชุมชน โดยข้อสรุปและข้อเสนอที่ได้จากการศึกษานั้น ทางสถาบันพระปกเกล้า จะจัดเวทีประกวดผังนิทรรศการและแฟ้มผลงาน เพื่อเปิดโอกาสให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการสร้างสำนักพลเมือง และนำโครงการดังกล่าวไปปฏิบัติจริงได้ส่งผลงานเข้าประกวด มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และได้เผยแพร่ผลการศึกษาศาธารณชนต่อไป

ขั้นที่ 1 การระบุปัญหาในชุมชน เป็นขั้นที่มุ่งกระตุ้นให้นักเรียนหรือผู้เข้าอบรมเสนอปัญหาที่ตนรับรู้สนใจ และต้องการศึกษา โดยร่วมกันระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือในโรงเรียนของตน อาจใช้การแบ่งกลุ่มย่อย กลุ่มละ 2-3 คน เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง โดยให้แต่ละกลุ่มทดลองเสนอปัญหาที่ตนสนใจมากที่สุด 3 เรื่อง จากนั้นพูดคุยกันภายในกลุ่มให้เหลืออยู่กลุ่มละ 2 ข้อ และนำมาคัดเลือกร่วมกันในชั้นเรียน เพื่อให้เหลือเพียงปัญหาเดียวที่ทุกคนเห็นร่วมกันว่าสำคัญที่สุด

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกปัญหา เป็นขั้นของการคัดเลือกปัญหาที่กลุ่มเห็นว่ามีความสำคัญที่สุดเพียง 1 ปัญหา เพื่อกลุ่มจะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่อไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญคือการทำความเข้าใจแก่ผู้เรียนในเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานต่าง ๆ ในเรื่องของนโยบายสาธารณะ (Public Policy) และกระบวนการฉันทามติ (Consensus) ให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน เนื่องจากการเลือกปัญหาที่สำคัญที่สุด จำเป็นต้องเลือกโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจปัญหาสาธารณะด้วย ขณะเดียวกันในกระบวนการเลือกปัญหาของโครงการสร้างสำนึกพลเมือง จะไม่ใช้การยกมือโหวต แต่จะใช้กระบวนการฉันทามติในการคัดเลือก ดังนั้นการทำความเข้าใจพื้นฐาน 2 เรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง สิ่งที่นักเรียนจำเป็นต้องทราบคือ “สาธารณะ” เนื่องจากนโยบายสาธารณะ มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาสาธารณะด้วย ปัญหาใดที่ไม่ได้เป็น “ปัญหาสาธารณะ” ก็ไม่จำเป็นต้องกำหนดขึ้นเป็น “นโยบายสาธารณะ” ดังนั้นผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจประเด็นปัญหาสาธารณะเป็นอันดับแรก และเมื่อผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและกระบวนการฉันทามติแล้ว ขั้นต่อไปก่อนเริ่มกระบวนการคัดเลือกปัญหา ผู้เรียนจะต้องตั้งคำถามร่วมกันโดยทบทวนเกณฑ์หรือหลักการที่จะนำมาใช้ในการคัดเลือกปัญหาให้เป็นที่เข้าใจตรงกันเสียก่อน ประกอบด้วย 1) ต้องพิจารณาว่าปัญหาที่เลือกจะต้องมีความสำคัญกับคนในชุมชนอย่างแท้จริง หรือก็เป็นปัญหาสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมากอย่างแท้จริง 2) ต้องพิจารณาว่าปัญหานั้นมีความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาหรือไม่ 3) ต้องพิจารณาว่ามีหน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการกับปัญหานั้นหรือไม่ 4) ต้องพิจารณาว่าปัญหานั้นมีข้อมูลเพียงพอสำหรับการพัฒนาให้เป็นโครงการที่ดีต่อไปหรือไม่

ขั้นที่ 3 รวบรวมข้อมูลของปัญหาที่คัดเลือกอย่างละเอียด เป็นขั้นตอนที่จะดำเนินการภายหลังจากคัดเลือกปัญหาที่สำคัญที่สุดได้แล้ว 1 ปัญหา โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทบทวนว่าปัญหานั้นมีแหล่งข้อมูลใดเกี่ยวข้องบ้าง ที่สามารถศึกษาค้นคว้าสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นได้ โดยกำหนดระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมเอาไว้แล้วอาจนำวิธีการแบ่งกลุ่มนักเรียนเข้ามาใช้ในการเก็บข้อมูลพร้อม ๆ กับ นำแบบฟอร์มที่มีอยู่ในคู่มือมาปรับใช้เป็นเครื่องมือในการลงพื้นที่ได้ โดยแบบฟอร์มนั้นนักเรียนจะเป็นผู้ตัดสินใจกรอกข้อมูลเอง

ขั้นที่ 4 จัดทำแฟ้มผลงาน (portfolio) เป็นการรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเขียนเป็นรายงานผลการศึกษาเพื่อนำเสนอต่อสาธารณะและผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เป็นนโยบายสาธารณะต่อไป โดยเริ่มจากการนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้มาเรียบเรียงและทบทวนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้อีก่อนแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเอาข้อมูลที่ได้อาจจัดทำเป็นผังนิทรรศการและแฟ้มผลงาน ประกอบไปด้วยผังนิทรรศการ 4 ผัง

ผังที่ 1 นำเสนอประเด็นปัญหา สาเหตุของปัญหา และผลกระทบที่เกิดจากปัญหา

ผังที่ 2 ผังนี้จะนำเสนอแนะนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่เลือก เพื่อแสดงว่าที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไรบ้าง มีนโยบายใดบ้างที่กำหนดขึ้นมาก่อนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและนโยบาย

นั้น ๆ มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาหรือไม่เพียงพอ เพราะเหตุใด ซึ่งนับเป็นการประเมินเบื้องต้น ที่ต้องกระทำก่อนการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ผังที่ 3 ผังนี้จะนำเสนอกรอบนโยบายสาธารณะที่ผู้ศึกษากำหนดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาและเหตุผลสนับสนุนในการกำหนดนโยบายสาธารณะดังกล่าว

ผังที่ 4 เป็นการนำเสนอขั้นตอนหรือแผนการดำเนินงาน เพื่อผลักดันให้นโยบายดังกล่าวเกิดขึ้น ซึ่งนอกเหนือจากผังนิทรรศการแล้ว สิ่งที่จะต้องจัดทำควบคู่กัน คือ แฟ้มผลงาน เนื่องจากแฟ้มผลงานเป็นส่วนหนึ่งของรายละเอียดการดำเนินงานทั้งหมด รวมทั้งมีส่วนของการอ้างอิงแหล่งข้อมูล ซึ่งจะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับนโยบายที่นำเสนอได้มากขึ้น เมื่อจัดทำผังนิทรรศการและแฟ้มผลงานเรียบร้อยแล้ว ครูควรจัดเวทีให้นักเรียนได้ฝึกการนำเสนอด้วย ก่อนที่นักเรียนจะนำข้อมูลที่ได้นำไปเสนอต่อสาธารณะชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะต่อไป

ขั้นที่ 5 การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อนำเสนอและตอบข้อโต้แย้งของการค้นคว้าและนโยบายสาธารณะที่ได้นำเสนอ เป็นการทบทวนเนื้อหาหลักการและข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ศึกษา รวมทั้งทบทวนแนวทางในการนำเสนอผลงาน รวมไปถึงเกณฑ์การประเมิน โดยสามารถตรวจสอบขั้นตอนและกระบวนการนำเสนอได้จากหนังสือคู่มือโครงการสร้างสำนึกพลเมือง

ขั้นที่ 6 ทบทวนประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ ในขั้นนี้เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนภายหลังได้เข้ารับการอบรม และทำตามขั้นตอนกระบวนการในโครงการสร้างสำนึกพลเมืองจนครบถ้วน โดยประเมินว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ทักษะ และเจตคติในการเป็นพลเมืองและเข้าใจ กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะเพิ่มขึ้นหรือไม่ โดยอาจใช้กระบวนการให้ผู้เข้ารับการอบรมกรอกแบบฟอร์ม จากหนังสือคู่มือโครงการสร้างสำนึกพลเมือง หรือเปิดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้ทำโครงการ เป็นต้น

สำหรับเป้าหมายของโครงการสร้างสำนึกพลเมือง นั้นมุ่งสร้างให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) และเจตคติ (disposition) เกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมผ่านกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยโครงการนี้มีแนวคิดที่ว่า “พลเมือง” จะต้องประกอบด้วย 3 ประการนี้ร่วมกัน กล่าวคือ ผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการแสดงออกและมีเจตคติเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสม ทั้งนี้ แม้ว่านักเรียนจะมีความรู้ แต่มีหากขาดเจตคติที่ดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นก็ย่อมมีแนวโน้มที่จะขาดความมั่นใจในการแสดงออกในการเข้าไปให้ความช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกับชุมชนและสังคมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้การปลูกฝังให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีถูกต้องในการเข้าไปมีส่วนร่วม จึงมีความจำเป็นและเมื่อนักเรียนที่มีความรู้ได้รับการปลูกฝังเจตคติที่ดีด้วยแล้วย่อมส่งผลให้นักเรียนผู้นั้นเกิดความเชื่อมั่น (confidence) ที่จะนำความรู้ที่มีไปใช้ในทางที่เหมาะสมได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการอบรมเรื่องการสร้างสำนึกพลเมือง จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษาที่เข้าอบรมโครงการการสร้างสำนึกพลเมือง ช่วงชั้นที่ 2 (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6) จำนวนทั้งสิ้น 264 คน ได้แก่ โรงเรียนบ้านแก่งเสือเต้น 71 คน โรงเรียนวัดหนองนา 57 คน โรงเรียนบ้านดงดินแดง 62 คน และโรงเรียนบ้านซอนสมบูรณ์ 74 คน โรงเรียน ละ 3 วัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าอบรม ที่มีการกำหนดคำถามไว้เรียบร้อยแล้ว โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูล เก็บข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนข้างต้น ได้แก่ การค้นคว้าผ่านเอกสาร และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ด้วยเทคนิคการสังเกตการณ์ การวิเคราะห์และนำเสนอมีการวิเคราะห์เชิงตีความตัวบท (Interpretative Textual Analysis) จากประเด็นที่ได้รวบรวมจากการสังเกตและการตอบคำถามของผู้เข้าอบรมโครงการสร้างสำนึกพลเมือง ในการวิเคราะห์ความหมายนั้นได้เชื่อมโยงกับบริบทต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ประมวลขึ้นจากข้อมูลทุติยภูมิ ในเอกสาร หนังสือ และข้อมูลจากเว็บไซต์ ที่บันทึกข่าวสารและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจิตสำนึกพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดลพบุรี และเสนอข้อสรุปเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยการสร้างจิตสำนึกพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดลพบุรี สามารถประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมือง สามารถอธิบายคุณลักษณะของพลเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ พลเมืองอาเซียน และพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยได้ ซึ่งประเมินจากการให้ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการตอบคำถาม ซึ่งส่วนใหญ่ตอบได้ตามหลักการและทฤษฎี โดยเฉพาะในหัวข้อพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย นักเรียนสามารถอธิบายพร้อมยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบันประกอบการอธิบายได้ โดยคิดเป็นร้อยละ 80

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของนโยบายสาธารณะ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ พบว่า นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจความหมาย และกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเป็นอย่างดี สามารถอธิบายกระบวนการของการกำหนดนโยบายได้อย่างชัดเจน เช่น การระบุปัญหาสาธารณะคืออะไร มีเทคนิคและวิธีการคัดเลือกปัญหาอย่างไร มีเทคนิคและวิธีการรวบรวมข้อมูลอย่างไร มีการจัดทำข้อเสนอแนะนโยบายสาธารณะได้โดยวิธีอะไรบ้าง มีเทคนิคการนำเสนอแนะนโยบายสาธารณะอย่างไร และการถอดบทเรียนสามารถทำได้โดยวิธีใดบ้าง โดยคิดเป็นร้อยละ 70

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างความเป็นพลเมือง และไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้ พบว่า นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมือง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเป็นพลเมือง และมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน จากการได้ลงมือฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนของการสร้างจิตสำนึกพลเมือง ตั้งแต่การสะท้อนปัญหา การคัดเลือกปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำผังนิทรรศการ การนำเสนอผังนิทรรศการและการถอดบทเรียน โดยหลังจากการถอดบทเรียนนักเรียนที่เข้าอบรมส่วนใหญ่ เลือกรายปัญหาในโรงเรียนมาแก้ไขก่อนอันดับแรก เพราะเห็นว่าปัญหานี้ทุกคนในโรงเรียนสามารถร่วมกันแก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ซึ่งทางผู้บริหารและครูได้มาร่วมกันตอบคำถามและรับฟังการนำเสนอปัญหาของนักเรียน และรับปากสนับสนุนแนวคิดที่นักเรียนได้ร่วมกันเสนอปัญหาและแนวทางแก้ปัญหายังเป็นรูปธรรมอย่างเต็มที่ โดยคิดเป็นร้อยละ 80

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการสำรวจจิตสำนึกพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อเสริมสร้างสำนึกพลเมืองและพัฒนาศักยภาพของผู้เข้าอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นพลเมือง พบว่า การสร้างเสริมจิตสาธารณะของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา ออกมาเป็นรูปแบบการสร้างสำนึกพลเมือง มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งประชาธิปไตยที่มีคุณภาพเกิดจากพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความอิสระในฐานะความเป็นพลเมือง (Autonomous Being) ไม่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่การยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพกับประชาธิปไตยที่ยั่งยืน จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ให้พลเมืองมีสำนึกรับผิดชอบรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน การเห็นประโยชน์ของสาธารณะเป็นสำคัญ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะทางการเมือง (Political Public Sphere) รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาจิตสาธารณะและการเป็นพลเมืองต้องมีคุณธรรม นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างสำนึกพลเมือง สามารถรับรู้ว่ามีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการศึกษาของประเทศไทย ได้กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา ว่าในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การรู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย นักเรียนจึงได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย และรับรู้ถึงวิธีการประพฤติปฏิบัติเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Paiboonthitipornchai (2010) พบว่า นักเรียนระดับ ปวช. 1-3 มีความเป็นพลเมืองดี อยู่ในระดับสูง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายของนโยบายสาธารณะ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ พบว่า จากการอบรมนักเรียนที่เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในความหมายและกระบวนการต่าง ๆ ในการกำหนดนโยบายสามารถอธิบายและตอบคำถามได้เป็นอย่างดี จากการอบรมโครงการสร้างสำนึกพลเมืองเป็นระยะเวลา 3 วัน นอกจากนี้นักเรียนที่เข้าอบรมยังสามารถขยายผลไปสู่การนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ เช่น ครู ผู้ปกครอง เพื่อน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Pomputtipong, Sukitjakorn & Thongaram (2015) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง และด้านคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดี โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีตัวแปรอิสระ เพียง 2 ตัวแปร คือ ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชน ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมืองการปกครอง ที่สามารถพยากรณ์ระดับการรับรู้หน้าที่พลเมืองดีของเยาวชน ด้านคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองและนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมได้ พบว่า จากการทดสอบนักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างสำนึกพลเมืองสามารถอธิบายขั้นตอนของกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองได้อย่างชำนาญ และยังสามารถวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามุมมองของตนเองได้ ว่ามีปัญหอะไรบ้างและสามารถเสนอแนวทางในการปัญหาดังกล่าวได้โดยตัวของนักเรียนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Tiyo, Valaisathien & Harmontree (2019) ที่ศึกษาเรื่อง

ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนเองของเยาวชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า 1) รูปแบบของขบวนการจิตอาสาของเยาวชน คือ การก่อรูปจากความคิด อุดมการณ์โดยได้แรงบันดาลใจมาจากครอบครัวและความต้องการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ลักษณะงานจิตอาสาเป็นงานกิจกรรมเชิงประเด็นสังคมและกลุ่มเป้าหมาย มีโครงสร้างระบบงานแบ่งตามหน้าที่ เป็นงานบริหารจัดการ งานธุรการเอกสาร งานนันทนาการ และแรงงาน มีการปลูกฝังวิถีคิดการปฏิบัติงานถ่ายทอด ขั้นตอนเทคนิคและเป้าหมายของงาน 2) ปัจจัยส่งเสริมการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสา คือ การได้เรียนรู้จากประสบการณ์สังคมสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และจากการเป็นผู้ให้ ผู้ช่วยเหลือผู้อื่น 3) ความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาที่มีผลต่อการพัฒนาตนเองของเยาวชน 3 ด้าน คือ ด้านกาย เยาวชนใช้เวลาว่างทำงานจิตอาสา มีบุคลิกภาพ กล้าแสดงออก เชื่อมมั่น เห็นคุณค่าตนเอง, ด้านจิตใจ เข้าใจภาวะอารมณ์ตนเองและผู้อื่น มีความอดทน และด้านความคิดสติปัญญา พัฒนาความรับผิดชอบตนเอง มีระเบียบ รู้จักให้ มีกระบวนการคิด ในความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ปรับตัวเข้ากับคนอื่น และในความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมตระหนักว่าสังคมไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่งแต่เป็นเรื่องของทุกคน การทำเพื่อสังคมต้องเริ่มต้นจากตนเอง

สรุปผล

จากการศึกษาการสร้างจิตสำนึกพลเมืองของนักเรียนในจังหวัดลพบุรี สามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมืองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการความหมายของพลเมือง คุณลักษณะของพลเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ พลเมืองอาเซียน และพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งประเมินจากการให้ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนและการตอบคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ คุณลักษณะของพลเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ พลเมืองอาเซียน และพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งส่วนใหญ่ตอบได้ตามหลักการ โดยเฉพาะพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย
2. นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมืองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ และกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะ จากการตอบคำถามเกี่ยวกับนโยบายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 75 สามารถตอบคำถามได้ 6-7 ข้อ จากจำนวน 10 ข้อ ที่เหลืออีกร้อยละ 25 สามารถตอบคำถามได้เพียง 3-5 ข้อ
3. นักเรียนที่เข้าอบรมการสร้างจิตสำนึกพลเมืองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาขยะภายในโรงเรียน ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาจราจร เป็นต้น จากการได้ลงมือฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนของการสร้างจิตสำนึกพลเมือง ตั้งแต่การสะท้อนปัญหาการคัดเลือกปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำผังนิทรรศการ การนำเสนอผังนิทรรศการและการตอบทเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรหรือกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน โดยมีการจัดหลักสูตรการพัฒนาความเป็นพลเมือง ในหลักสูตรภาคบังคับระดับประถมศึกษาอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

2. ควรมีแผนปฏิบัติการที่แสดงกิจกรรม ซึ่งนักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในลักษณะการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำตลอดปี ตลอดหลักสูตร

3. สนับสนุนให้ครูผู้สอน สอดแทรกกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองในทุกรายวิชา โดยเน้นการลงมือปฏิบัติจริง มากกว่าการให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองเพียงอย่างเดียว

4. ส่งเสริมและสนับสนุนและให้รางวัลแก่ผู้ที่มีผลงานความเป็นพลเมืองดีเด่น ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และบุคลากรในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่องจิตสำนึกพลเมืองในระดับชั้นที่สูงขึ้น เช่น มัธยมศึกษา เทคนิค/อาชีวะและอุดมศึกษา
2. ควรมีการศึกษาวิจัยว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองในชุมชนที่เหมาะสม และสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่ นักเรียนได้ยึดถือเป็นแบบอย่างไว้

องค์ความรู้ใหม่

ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสามารถนำไปปรับใช้ได้โดยตรงสำหรับการจัดอบรมครั้งต่อไป นักเรียนหญิงจะมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากกว่านักเรียนชาย ปัญหาอุปสรรคสำคัญในการจัดอบรมให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา คือนักเรียนจะไม่ชอบการอบรมที่เป็นวิชาการมาก การนั่งฟังบรรยายเป็นเวลานาน ๆ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจ ซึ่งเด็กในวัยนี้ชอบการเล่น กิจกรรมที่ได้แสดงออก การพูดหน้าชั้นเรียน การตอบคำถาม การเปิดโอกาสให้เล่าเรื่องภายในชุมชน เหล่านี้สามารถทำได้เป็นอย่างดี ซึ่งในการจัดอบรมครั้งต่อไป อาจจะมีการปรับเปลี่ยนเทคนิคและวิธีการอบรมให้เหมาะสมกับวัยของผู้เข้าอบรม เช่น การให้ชมคลิปวิดีโอแล้วตั้งคำถามเพื่อให้แสดงความคิดเห็น หรือการให้รางวัลสำหรับผู้ตอบคำถามที่ถูกต้อง เป็นต้น

References

- King Prajadhipok's Institute. (2015). *Public Administration and the Creation of Good Governance*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Kowtrakul, S. (2016). *Educational Psychology* (12th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization). (2014). *Third Round of Quality Assessment Report (2009–2013) Basic Education Level*. Bangkok: Author.
- Paiboonthitipornchai, P. (2010). *The Study of Good Citizenship of Students of Bang Bua Thong Commercial School, Nonthaburi*(Master of Arts, Public and Private Management). Silpakorn University.
- Pharcharuen, W. (2018). Characteristics of Good Citizenship in a Democratic Society of Students in Maejo University. *MBU Education Journal: Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 6(1), 148–161.
- Pornputtipong, W., Sukitjakorn, S., Thognaram, D. (2015). Perception of Good Citizenship Among Youth in Bangkok Area. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 8(1), 1331–1339.
- Prasomphet, S. (2020). Deputy Chief Executive of the PAO Lopburi. *Interview*, April 18, 2020.
- Satararужи, K. (2008). *The Lessons Learned from the Youths' Group Communication Process Regarding Public Consciousness*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.
- Satayanurak, S., & Tantisunthorn, T. (2012). *The Thai Way and the Enhancement of Thai Citizenship*. In the summary of the 13th King Prajadhipok's Institute Conference of the Year 2011 on the topic of being Citizens and the Future of Thai Democracy, 4. Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.
- Surakitbowon, S., & Pengsawat, W. (2011). A Model of Effectiveness Development Management on Academic Affairs in Small Schools under the Office of Basic Education Commission. *Sakon Nakhon Rajabhat University Journal*, 3(6), 13–33.
- Suksom, A. (2010). *Public Consciousness Development for Communities*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.
- Tantisunthorn, T. (2011). *Citizenship Education*. Bangkok: Educational Policy Institute.
- Tiyao, B., Valaisathien, P., & Harmontree, W. (2019). Volunteer Spirit Movement: The Socialization of Youth Self-Development in Bangkok Metropolitan Region. *Journal of MCU Peace Studies*, 7(Sup), S67–S78.
-

Viphatphumiprathes, T. (2013). *Democratic Citizenship of Dhurakij Pundit University Students* (Research report). Dhurakij Pundit University.

Uwanno, B. (2010). *People's Participation in Public Policy Process*. Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.